ATENEUL ROMÂN — FILIALA TIMIȘOARA

Nr. 5

GHEORGHE I. BRĂTIANU

PROBLEMA TRECUTULUI ROMÂNESC

BUCUREȘTI
1 9 4 3

www.dacoromanica.ro

ATENEUL ROMÂN — FILIALA TIMIŞOARA

Comitetul de Conducere

ales în şedinţa de constituire a Filialei din ziua de 13 Decemvrie 1942:

Preşedinte: General de Divizie GHEORGHE POTOPEANU

Vice-preşedinte: Profesor ALEXANDRU BORZA

Membri: I. LUNGULESCU, Prim Preşedinte Curtea de Apel Timişoara

EUGEN POP, Consilier la Curtea de Apel şi Primar al Municipiului Timişoara

ADRIAN BRUDARIU, avocat

S. EVUŢIANU, Inspector Regional Şcolar

Secretar: Profesor D. V. IONESCU, Decanul Facultăţii de Ştiinţe Cluj-Timişoara

www.dacoromanica.ro

ATENEUL ROMÂN — FILIALA TIMIŞOARA

Nr. 5

GHEORGHE I. BRĂTIANU

PROBLEMA TRECUTULUI ROMÂNESC

Conferinţă ţinută la Ateneul Român — Filiala Timişoara
Duminecă 27 Iunie 1943

BUCUREŞTI
1 9 4 3

www.dacoromanica.ro

Am ales ca subiect *Problema Trecutului Românesc*, pentrucă este cu atât mai mult timpul să ne punem această problemă, cu cât, până s'o punem noi, au pus-o alții și o pun zilnic.

Inainte deci de a intra în materia propriu zisă a acestei conferințe, îmi îngăduiți să amintesc aci în câteva scurte cuvinte ce spun acei alții despre problema trecutului nostru, cum o văd ei, cum o prezintă mai ales străinătății, istoriei, opiniei publice, a țărilor lor și a lumii.

Iată nu mai târziu decât acum de curând, într'o revistă ce apare încă în limba engleză într'una din țările ce ne sunt vecine și, ca să nu dau prea multe preciziuni, vecină spre Apus (ilaritate), se puteau citi următoarele observații. Intâi un rezumat al istoriei românești, așa cum o vede autorul acestei scrieri: „Strămoșii Românilor erau un popor nomad, păstoresc, care mereu își schimbau reşedința în căutarea păşunatului, petrecând lunile de vară în munți înalți și coborînd iarna pe povârnișurile mai joase ale dealurilor. Stratul cel mai de jos al poporului era de neam ilirotracic,

www.dacoromanica.ro

peste care s'au suprapus încetul cu încetul elemente romane, albaneze și slave; iar limba lor a fost latina balcanică, coruptă de influențe albaneze și mai ales slave.

Prin secolul al IX-lea, neastâmpărat ca toate popoarele nomade, s'a rupt în patru bucăți: una, așa zișii Arumuni, s'a așezat în Macedonia și Albania; alta, Megleno-Rumunii, în Grecia de Nord; pe când a treia, Istro-Rumunii, au ajuns până în Istria, unde câteva mii dintre ei au supraviețuit; a patra ramură s'a întors spre Nord-Est și, după cum am văzut, au trecut Dunărea în decursul veacului al X-lea și al XI-lea". Doamne ferește să fi trecut mai de vreme, deoarece știți că de abia la sfârșitul secolului al IX-lea au pătruns Maghiarii în Panonia. Deci trebuia neapărat să fie mai târziu.

„In secolul al XIII-lea îi aflăm pomeniți în Banatul de Szörény — adică Severin — și în Transilvania de Miazăzi ca supuşi ai regelui Ungariei. Dar înfiltrarea lor nu s'a oprit acolo; încetul cu încetul s'au întins peste toată Transilvania și mai departe spre Maramureş, întemeind dincolo de Carpați două principate fără nici o însemnătate".

Totuși, autorul articolului este mărinimos cu noi, căci câteva rânduri mai departe spune: „Este desigur o exagerare să spunem despre Români că sunt „un popor fără istorie". Ei au avut o istorie, cu multe pagini, și luminoase și întunecate, chiar înainte de secolul al XIX-lea (o ce generos este eruditul autor!),

www.dacoromanica.ro

dar lumina și umbrele ei nu cădeau decât pe pământul Valahiei și al Moldaviei; ea a fost cu totul despărțită de evenimentele istorice din restul Europei, nu a avut nici o legătură cu Orientul nici cu Occidentul, afară de câteva decenii din veacul al XV-lea, când Principatele, aflându-se în calea înaintării turcești, au trebuit de nevoie să se apere și au apărat în același timp, toată Europa".

Dar această stare de lucruri a fost de scurtă durată, Principatele s'au cufundat din nou în anarhie și lupta de apărare a Europei împotriva Turcilor a fost dusă de Ungaria care și-a câștigat titlul de *propugnaculum christianitatis,* cetatea creștinătății" (ilaritate) — de altfel tocmai în vremea în care cetatea a fost cucerită și stăpânită de Turci.

Autorul încheie astfel: „Este un fapt rar admis de istoricii români că accidente fericite și coincidențe au avut un mai mare rol în desvoltarea României și a poporului român decât a oricărui alt popor.... Este posibil ca faptele amintite să fie trăsături esențiale ale istoriei românești.... Noi, din parte-ne, am voi să adăugăm una, cuprinsă în lozinca unui poet ungur din veacul al XVII-lea, contele Nicolae Zrinyi: *„Sors bona nihil aliud"*. Norocul, și nimic altceva.

Iată Domnilor, judecata asupra trecutului nostru rostită de un vecin dela Vest. Am avut în timpul îndeletnicirilor mele extrașcolare din vara trecută posibilitatea să vizitez un oarecare număr de biblioteci sovietice, evident, puțin dezorganizate după retragerea

www.dacoromanica.ro

armatelor lor și deșteptarea sentimentului de proprietate individuală în populația rămasă. Totuși mai rămăseseră unele publicațiuni și printre altele mi-a fost dat să iau cunoștință într'un număr din vestita publicație sovietică, Istoricul Marxist, organul oficial al istoriografiei comuniste, de articolul D-lui Nartzof asupra destinelor istorice ale Basarabiei și Moldovei, indisolubil legate de acelea ale Rusiei de Miazăzi. Am mai citit și capitolul respectiv din almanahul sovietic. El se ocupă cu deosebită grijă de problema trecutului românesc și mai ales de acea parte a țării noastre, care era mai aproape de teritoriile Uniunii Sovietice. Articolul se încheie cu această duioasă exclamație: „Nefericit popor moldovenesc, prin câte suferințe n'ai trecut, câte juguri n'ai îndurat, acel al Tătarilor, al Turcilor, acel al moșierilor poloni, acel al boerilor români, acel al asupririlor țariste. In fine iată-l unit în întregime în Uniunea Republicelor Socialiste Sovietice, singura cârmuire care sub îndrumarea partidului lui Lenin și Stalin îl va îndruma spre fericire".

Și, în fine, ca să completăm orizontul nostru geografic, să ne întoarcem privirile spre Sud.

Nici în Sudul țării noastre problema trecutului românesc nu a fost privită cu mai multă bunăvoință. Doar acum câțiva ani un istoric al acelei țări vecine, cu care dealfel am dori să avem legături mai bune, pentrucă problemele, care ne-au despărțit, nu sunt atât de grave și de mari ca acelea care se ridică la

www.dacoromanica.ro

alte granițe, dar totuși un istoric al acelei țări a binevoit să ne califice ca „singurul popor care nu avem istorie proprie în tot decursul Evului Mediu", iar călcând pe urmele acestor considerațiuni, un autor tot străin, inspirându-se însă mai ales din această latură a hotarelor noastre, a dat și el următoarea judecată asupra trecutului românesc:

„Astfel România își datorește alcătuirea de stat adversității marilor puteri. Existența României este o pildă a unei ocazii prinse în mod fericit pentru a intercala un teritoriu de stat despărțitor între spațiile unor interese opuse".

Atât și nimic mai mult este rostul nostru.

„Istoriografia română desigur, a încercat să valorifice aceasta ca o luptă de eliberare împotriva stăpânirii turcești; dar ea nu poate, ca Bulgarii, Sârbii și Grecii să însemne o lungă luptă pentru libertate. Bătălia dela Plevna nu a însemnat nici pe departe contribuția, pe care celelalte popoare balcanice au trebuit să o dea în lupta lor pentru neatârnare. Poporului român i-au rămas deci oprite, pentru educația sa, acele valori de seamă care rezultă dintr'o luptă îndelungată pentru libertate".

Iată, Domnilor, cum privesc alții trecutul nostru și cum îl privesc, nu în zilele când nu exista aici o conștiință deplină și o tradiție despre cunoașterea acestui trecut, ci cum îl privesc acum, în aceste momente pe care le trăim și în care luptăm, pentru noi dar și pentru alții.

www.dacoromanica.ro

Și, atunci, citind toate aceste diverse judecăți, aceste diverse considerațiuni, am redeschis cărți mult mai vechi și am recitit și recitesc și cu Dv. aceste rânduri, pe care încă dela 1812 le însemna un părinte al istoriografiei noastre, Petru Maior din Ardeal:

„Incă socotesc, scria el, vorbind despre acei cari și atunci judecau din afară trecutul nostru, că lumea toată e datoare să creadă nălucirilor lor; ba de o bucată de timp, precum măgariu pe măgariu scarpină, așa unii dela alții împrumutând defăimările, fără de nici o cercare a adevărului, de nou le dau la stampă; și cu cât Românii mai adânc tac, nemica răspunzând nedrepților defăimători, cu atâta ei mai vârtos se impulpă pe Români a-i micșora și cu volnicie a-i batjocori".

Și am recitit cuvintele pe care, vor fi în anul acesta exact 100 de ani, le rostea cu glasul său profetic Mihail Kogălniceanu, în acel minunat cuvânt de deschidere, despre Istoria Românilor, la Academia Mihăileană din Iași: „Neavând istorie, fieștecare popor dușman ni-ar putea zice:.. „Inceputul ce ai este necunoscut, numele ce porți nu este al tău, nici pământul pe care locuești". Și în adevăr toate aceste cuvinte ni s'au zis de către străini; începutul nostru ni s'a tăgăduit, numele ni s'a prefăcut, pământul ni s'a sfâșiat, drepturile ni s'au călcat în picioare, numai pentrucă n'am avut conștiința naționalității noastre, numai pentrucă n'am avut pe ce să ne întemeiem și să ne apărăm drepturile".

www.dacoromanica.ro

Problema trecutului, firește, în viața unui popor nu este totul.

Desigur, sunt alții care din trecutul lor, real sau imaginar, și-au constituit o armă, un temei esențial al rostului lor în viața europeană — un temei al existenței lor de stat; să nu uităm însă cuvintele pe care tot atunci le rostea Mihail Kogălniceanu: „Să ne ferim, Domnilor mei, de această manie care trage asupra noastră râsul străinilor... numai națiile bancrute vorbesc necontenit de strămoșii lor, bună oară ca și Evgheniștii scăpătați. Să ne coborîm din Hercul, dacă vom fi mișei, lumea tot de mișei ne va ținea; și, dimpotrivă, dacă isgonim demoralizația și neunirea obștească, care ne dărâmă spre pieire, ne vom sili cu un pas mai sigur a ne îndrepta pe calea frăției, a patriotismului, a unei civilizații sănătoase și nu superficială, atunci vom fi respectați de Europa, chiar dacă ne-am trage din hoardele lui Ginghis Han".

Intâmplător însă, noi nu ne tragem din hoardele lui Ginghis Han și n'avem decât o sarcină, aceea de a face ca prezentul și viitorul să fie la înălțimea trecutului, așa cum îl cunoaștem și așa cum trebue să-l cunoască și alții. (Aplauze prelungite).

Dați-mi voie pentru o mai bună lămurire a acestei scurte expuneri, să disting în problema trecutului mai multe laturi.

Problema trecutului comportă o problemă a originilor care se referă atât la Neamul cât și la Statul nostru. Comportă o problemă a chemării, a misiunii

www.dacoromanica.ro

noastre, aşa cum s'a spus altă dată, în locul unde Dumnezeu ne-a aşezat.

De această idee a misiunii sper să vă pot demonstra că se leagă din timpuri foarte vechi o altă problemă care a rămas şi rămâne actuală în preocupările noastre, problema unităţii care odată înfăţişată, odată pătrunsă în conştiinţa obştească, nu poate fi despărţită şi nu va fi despărţită de ideea libertăţii şi demnităţii acestui neam.

Acestea sunt cele patru aspecte pe care îmi propun foarte pe scurt să le amintesc în faţa Dvs.

Problema originilor, care se leagă din vremuri străvechi de cadrul în care s'a desvoltat viaţa noastră istorică, problema unei unităţi formate din timpuri străvechi, căutate dealungul veacurilor, regăsită în zilele noastre, este, dacă îmi îngăduiţi, o expresie popularizată de unele lucrări recente, este în definitiv toată enigma şi tot miracolul istoriei noastre naţionale. Unitate de la început, unitate înscrisă în scrierile acelora care întâiu s'au apucat să descrie marginile pământului nostru, dela textul pe care trebuie să-l cunoaşteţi, dacă nu l-aţi întâlnit încă, acel text al scriitorului Iordanes din veacul al VI-lea care, vorbind de vechea Dacie aşezată dincolo de Moesia, adaugă: *Corona Montium cingitur:* corona munţilor o înconjoară, şi că numai două sunt trecerile care duc spre ea.

Noţiunea de unitate a acestui podiş cuprins între munţi cu povârnişurile sale coborînd spre Nistru, spre Dunăre, spre Tisa, care parcă formează din timpuri

www.dacoromanica.ro

geologice cadrul destinat pentru o unitate națională, de stat, unitatea ce apare tot atât de limpede cum apare aceea a Galiei, a Franței de mai târziu, în textul ceva mai vechiu a lui Strabon, care se miră de așezarea fericită a râurilor, care fac așa de ușoare legăturile dela o mare la alta, — unitate pe care o manifestă prima stăpânire dacă, pe care a păstrat-o fără s'o modifice, provincia română, pe care desigur nici năvălirile nu au putut-o clinti. Năvălirile acestea n'au putut creea aci un stat de lungă durată, nici să asimileze populații, cum s'a întâmplat cu alții din Apusul și Sudul Europei; năvălirile acestea au avut totuși un rost, au împiedicat pe spațiul acesta, parcă anume indicat pentru formarea unui stat unitar, alcătuirea unei vechi așezări politice românești. Neamul însă a trăit; Neamul a trăit în condițiile grele obidite, în care putea trăi, sub trecerea continuă a năvălirilor; a trăit, și din această epocă îndepărtată a trecutului nostru se păstrează însuși înțălesul pe care l-a căpătat cândva numele nostru național: *rumân*, rumânii care desigur la început vor fi fost acei descendenți din provincialii Romei, dar cu trecerea veacurilor au ajuns să însemne o clasă socială obidită, aceea a muncitorilor legați de pământ după cum în Apus, *Villani*, locuitorii satelor au ajuns *les vilains*, pe care îi însemnă cu dispreț hrisoavele seniorilor medievali.

Dar așa cum au trăit mai departe locuitorii satelor în Apus, așa au trăit pe aceste meleaguri și acești

www.dacoromanica.ro

obidiţi rumâni ai documentelor noastre. Dar veacuri întregi împrejurările au fost potrivnice pentru a se putea desvolta în ei sentimentul unui neam deosebit cu rostul, cu aspiraţia şi cu mândria sa. Această deşteptare s'a produs, atunci când în neamul nostru s'a arătat simţul datoriei şi al mândriei ostăşeşti, al chemării militare. In istoricul alcătuirilor noastre de stat, noi ţinem poate prea mult seama de descălicătorile dela Nord de Dunăre, din Ţara Românească şi din Moldova şi prea puţin de cealaltă formaţiune de stat românesc, care a început peste Dunăre şi desigur din vitregia împrejurărilor nu s'a putut menţine, dar care a aprins mai devreme acolo o flacără ce a continuat să strălucească mai târziu spre Miază-Noapte. Este vorba de faimosul Imperiu al Vlahilor şi Bulgarilor, Imperiul Asăneştilor.

Mi se pare, cercetând în ultimul timp isvoarele care ne povestesc aceste începuturi, că motivul principal al alcătuirii unui stat vlah, condus pentru prima oară în istorie de conducătorii vlahi, se doreşte în primul rând acestui simţ al mândriei militare, — desvoltat de participarea efectivă la război a populaţiei din acele ţinuturi din mijlocul Balcanilor.

Ni se pare a vedea o strânsă legătură între cronicile bizantine care, vorbind de războiul dela 1166 al Împăratului Manuil Comnenul cu Ungurii, scriu:

„O mare mulţime de Vlahi de care se zice că sunt

www.dacoromanica.ro

urmaşi ai vechilor Coloni din Italia, din părţile de lângă Marea Neagră, a poruncit să năvălească în Ungaria", mi se pare a vedea o strânsă legătură între această afirmaţie şi începutul răscoalei lui Petru şi Asan din 1186 aşa cum se povesteşte în alte izvoare bizantine.

Daţi-mi voie să vă amintesc câteva scurte rânduri din aceste scrieri care cred că ne documentează mai bine decât orice alte argumente; deci înţelegându-se — spune Nichita Acominatos Honiatul, vorbind de Impăratul Isac Anghel, — prin soli cu Bela, craiul Ungariei, a luat pe fiica lui, care încă nu împlinise 10 ani. Dar scumpindu-se să ridice nunta cu cheltueli din visteria împărăţiei, a făcut fără cruţare să se strângă bani din ţările supuse lui şi pe sub mână, din lăcomie, a jefuit între altele şi oraşele din părţile despre Anhialos, făcând în acest chip sieşi şi Romeilor neîmpăcaţi duşmani pe acei barbari ce locuesc peste tot cuprinsul muntelui Emos şi care înainte se numea Mysi, iar acum Vlahi se chiamă. Aceştia, bizuindu-se pe strâmtori şi sumeţindu-se în cetăţile lor, de care foarte multe sunt şi se înalţă drepte pe stânci prăpăstioase, şi altă dată s'au încumetat a se împotrivi Romeilor, dar atunci dându-li-se sprijin binevoit cu răpirea turmelor şi bântuirea lor au făcut răscoală înfricoşată. Cei care au iscodit răul şi au vânzolit întreg neamul, erau Petru şi Asan, doi fraţi din aceeaşi seminţie, care nevrând să facă începutul fără cuvânt, se înfăţişează la împăratul pe când acesta

www.dacoromanica.ro

petrecea în Kypsella. Dânșii îi cer dreptul *să fie oștiți alăturea de Romei* și prin carte împărătească să li se dea loc de moșie cu venit puțin din muntele Emos, dar cererea lor fu respinsă, fiind dumnezeiască putere mai mare de aceea a omului. Deci, văzându-se neluați în seamă, dânși începură a cârti și pe când din nou stăruiau în cererea lor, au îndrăsnit pe negândite să rostească chiar cuvinte care trădau răsvrătirea și tot răul ce aveau de gând să facă la întorsul lor acasă. Dintre amândoi, cel mai cutezător și crud era Asan, care pedepsindu-se pentru neobrăzare, a și fost pălmuit din porunca lui Ioan Sevastocratorul. Și astfel ei fără ispravă și plini de ocară s'au întors înapoi. Dar mulțimea de rele ce au făcut Romeilor acești blestemați și nelegiuiți, cu ce cuvânt s'ar putea spune? Au ce fel de povestire au putea cuprinde atâtea Iliade de amaruri?"

Iată ce a eșit din nesocotirea sentimentului de onoare militară deșteptat la neamul nostru de războaiele însăși pe care le purtase, cum le va purta de atâtea ori în lungul veacurilor sub steag străin, dar cu vitejie românească. (Aplauze prelungite).

De pe urma acestei deșteptări a onoarei militare s'a născut prima alcătuire de stat românesc. Nu-i era însă dat să se așeze temeinic la Miază Zi de Dunăre, împrejurările erau potrivnice, dar nu trebue să ne mirăm că odată aprinsă flacăra, ea nu s'a mai stins. N'a trecut secolul și o vedem aprinzându-se din nou la poalele Carpaților. Din nefericire însă, și aci ne

www.dacoromanica.ro

întâmpinau împrejurări potrivnice. Vedeţi cât de puţin se potriveşte deviza dispreţuitoare a Contelui Zrinyi: noroc şi nimic altceva; *sors bona nihil aliud.*

Pe când alte state şi alte popoare găseau condiţii favorabile închegării şi desvoltării lor, pe noi parcă anume ne-a urmărit nu un noroc, ci o soartă vrăjmaşe.

Atunci când această idee de stat românesc s'a întins la Nord de Dunăre, pentru a se alcătui statul unitar, lipsea tocmai podişul şi lipsea podişul nu pentrucă Ungurii sau alţii ar fi pătruns acolo înainte de noi. Neamul nostru trăia de mult pe aceste meleaguri, de acolo au venit, aşa spune şi legenda descălicătoare, Voevozii de dincolo de munţi. Dar ca organizaţie de stat, Ungurii avuseseră această *sors bona* de a pătrunde în organizaţia Europei catolice, înainte de noi şi de a pune stăpânire pe podişul care singur asigură unitatea pământului românesc şi de aceea nu trebue să ne mirăm că nu s'a înfiinţat în acea vreme un singur stat românesc, ci două, pentrucă, nefiind podişul, care să le domine, cei care le-au întemeiat s'au luat după văi şi văile duceau în direcţiuni opuse, unele duceau spre Dunăre, altele spre Mare. Nu trebue deci să ne mirăm că descălicătorii au înfiinţat două şi nu un singur voivodat român. Dar în aceste voivodate „lipsite de însemnătate" constatăm că imediat se desvoltă ideea misiunii, ideea chemării căreia trebue să-i răspundă şi care justifică rostul lor în această parte a lumii.

Acest gând îl urmărim din timpurile cele mai vechi

www.dacoromanica.ro

și îmi veți îngădui într'o scurtă amintire, să-l urmărim din scrisul însuși al oamenilor care au făptuit, al domnitorilor care au luptat și au purtat povara răspunderii și a cârmuirii țărilor noastre în acele vremuri îndepărtate.

Le voiu căuta în această mică carte din care ar trebui neapărat făcute ediții noui, această carte în care Nicolae Iorga, la vremea sa, a strâns atâtea din scrisorile domnilor și boerilor noștri. In vara 1941 n'am avut posibilitatea să-mi încarc bagajul cu prea multe cărți, dar această carte am luat-o. In ea se pot ceti rândurile prin care, din Moldova, Ștefan cel Mare scria Sfatului dela Veneția și Domnilor creștini: „Nici nu vreau să spun de cât folos e această țară a mea pentru creștinătate, socotind că e de prisos, căci e lucrul știut bine de toți, că e zid de apărare al țării ungurești și al țării leșești. Și în ce privește aceste două crăii afară de aceasta fiind împiedicat turcul cu mine acum de patru ani, au rămas mulți creștini odihniți. Ceea ce acum cer e aceasta. Căci sunt sigur că turcul iarăși va veni împotriva mea, în vara aceasta, pentru cele două locuri ale mele, Chilia și Cetatea-Albă, care îi sunt foarte cu supărare. Deci, într'aceasta vreau să fiu ajutat astăzi, căci vremea nu ne îngăduie a lua alte măsuri mai întinse. Și Inălțimea Ta te poți gândi că aceste două locuri sunt toată Moldova și Moldova cu aceste două locuri e un zid pentru țara ungurească și țara leșească. Afară de aceasta

www.dacoromanica.ro

eu zic şi mai mult că, de se vor păstra aceste cetăţi, Turcii vor putea pierde şi Cafa şi Crâmul şi va fi uşor lucru".

Vedeţi cum se verifică istoria. Chilia şi Cetatea-Albă le-am recucerit şi în timpul iernii vitejia ostaşilor noştri, a vânătorilor de munte, a cavaleriei, a infanteriei, ne apără tocmai pe meleagurele depărtate ale Crâmului. (Aplauze prelungite).

A fost deci din capul locului, ideea unei chemări, ideea unui rost mai înalt care depăşeşte marginile strâmte a două Principate „fără importanţă", ideea unei misiuni de apărare a întregii lumi creştine, a Europei, cum am spune astăzi.

La urmaşii lui Ştefan Vodă această idee se îmbină cu accente de legitimă amărăciune. Iată ce scria viteazul Ştefăniţă Voevod câţiva ani mai târziu Craiului Poloniei: „Şi cu toate că vă mulţumesc pentru că făgăduiţi a-mi da ajutor şi nu voiţi a vă cruţa averile şi cheltuelile şi sănătatea, totuşi trebue să vă spun că n'am văzut omul care, dacă se înneacă însuşi, dă ajutor altuia ci însuşi trebue întâiu să înnoate la mal. Aşa şi D-voastră îmi făgăduiţi ajutor, dar nu voiţi să vă luptaţi cu duşmanii, aşteptând ca eu să mă lupt cu duşmanul Dv. Intâiu Dvs. să vă luptaţi cu duşmanii Dvs., cu care lucru vă veţi ajuta şi pe Dvs. şi pe mine, că eu nu pot să vă dau ajutor când am şi eu aceeaşi nevoie ca şi Dvs. Vă mai plângeţi că nu vă dau veste de lucruri noui. Cum v'am înştiinţat în fiecare an despre orice oaste, vă arăt acum că turcul nu s'a

www.dacoromanica.ro

întors peste Dunăre, ci strânge aici, între Chilia și Cetatea-Albă, oaste împotriva țării Craiului. Mai la urmă nici nu sunt straja voastră năimită, nici nu sunt dator a vă da știri, mai ales când toate câte vi le spun ziceți că nu sunt adevărate. Iar acum aveți însuși adevărul înaintea ochilor".

Nu suntem strajă năimuită, cuvântul răsună din adâncul trecutului și al istoriei noastre. Suntem pe aceste meleaguri straja conștiinței noastre și straja creștinătății. (Aplauze).

Să răsfoim mai departe filele scrisorilor domnești. Dar iată că pe ele m'a întâmpinat o urmă care mi s'a părut a fi o dâră de sânge închegat de veacuri, și încă de sânge domnesc. Este sângele unui alt Ștefan, Domn al Moldovei, sunt acum 400 de ani, urmașul, însă, nevrednic al Marelui Ștefan și care în istorie a păstrat doar porecla lacomă de Lăcustă. Acest Ștefan este cel dintâiu dintre domnitorii moldoveni pe care boerii țării l-au răsturnat și l-au ucis.

In fața acestei fapte grozave ei înșiși au găsit cu cale să-și justifice acțiunea și au lămurit-o: „Noi nu l-am cunoscut decât după ce a ajuns la domnie, dar l-am văzut că vrea să dea toată țara Impăratului turcesc. A făgăduit să-i dea și Nistrul și Dunărea și muntele și atunci ne-am deșteptat și am văzut că este mai mult cu gândul la turci decât la creștini și l-am înlăturat și din domnie și din viață".

Recitind aceste împrejurări din 1540, în care acest „hiclean", ca să folosim cuvântul cronicarilor, a fost

www.dacoromanica.ro

atât de aspru pedepsit, mi-am adus aminte de alte împrejurări mai apropiate de noi, din fericire mai puţin tragice şi care desigur nu cred să se poată apropia în totul cu cele îndepărtate ale lui Lăcustă Vodă, nu cred că în aceste împrejurări mai apropiate de noi să fie altceva decât neprevedere şi nenoroc. Nu a fost hiclenie, dar reacţiunea acestui neam a fost aceeaşi şi protestul cel mai elocvent pe care îl puteam rosti împotriva împrejurărilor ce ni s'au impus acum doi ani, ce altul putea fi decât schimbarea de Domnie? (Aplauze prelungite şi repetate).

Să nu se spună deci, că conştiinţa românească s'a manifestat altfel în 1940 decât cum s'a manifestat la sfetnicii voevodatului Moldovei cu 400 de ani mai de vreme.

Dacă trecem dincolo în Ţara românească şi acolo ne întâmpină acelaş gând. Şi acest gând se leagă îndată de altul şi de aceea vă spuneam că problema misiunii, pe care strămoşii noştri şi-o însuşesc, este strâns legată de problema unităţii.

Iată ce scria în zilele acele depărtate Vlad Ţepeş Craiului Ungariei: „Măria Ta, să ştii că deocamdată acestea le-am săvârşit în paguba lor, acelor care ne tot îndemnau cu stăruinţele lor să lăsăm pe creştini şi să ne dăm de partea lor. Deci, să ştii Măria Ta, că am călcat pacea cu dânşii, nu pentru vre-un folos al nostru ci pentru cinstea Măriei Tale şi a Sfintei Coroane a Măriei Tale şi pentru păstrarea creştinătăţii întregi şi pentru întărirea Legii catolice.

www.dacoromanica.ro

Ceea ce văzând ei că am făcut, şi-au părăsit gâlcevurile şi certurile pe care le aveau până acum în orice parte şi despre ţara şi Coroana cea sfântă a Măriei Tale şi despre toate celelalte părţi şi şi-au aruncat toată turbarea asupră-mi. Cum se va deschide vremea, adică primăvara, au de gând să vie duşmăneşte cu toată puterea lor. Insă vaduri n'au. Căci şi vadurile lor la Dunăre, afară de Vidin, am pus să le ardă, să le nimicească şi să le facă pustii. Pentrucă pe la vadul Vidinului nu prea pot să ni strice, ci ei ar voi să-şi aducă corăbiile dela Ţarigrad şi Galipole, pe mare în Dunăre. Deci Măria Ta, Milostive Doamne, dacă voia Măriei Tale este să ai luptă cu dânşii, atunci strânge-ţi toată ţara şi tot poporul de oaste şi călări şi cei de pe jos, adu-i în această ţară românească a noastră şi binevoeşte să te baţi aice cu dânşii. Iar, dacă nu vrei să vii Măria Ta însuţi, atunci fii bun de-ţi trimite oastea întreagă în părţile ardelene ale Măriei Tale, încă dela Sf. Gheorghe. Dacă Măria Ta nu vrei să-ţi dai însă toată oastea, atunci dă numai cât ţi-e voia, măcar Ardealul şi Secuimea".

Vedeţi că de atunci simţul realităţii, care totdeauna a călăuzit pe conducătorii noştri le-a aratat că misiunea nu poate fi îndeplinită decât dacă se unesc, pentru realizarea chemării ei, toate forţele aşezate pe întregul cuprins al pământului românesc. (Aplauze).

Să trecem mai aproape de vremurile noastre, să răsfoim scrisorile aceluia căruia o *sors bona* dar, vai atât de scurtă, un noroc atât de scurt, urmat de o

www.dacoromanica.ro

atât de întunecată tragedie, i-a dat putința să domnească întâia oară peste Țara Românească, Moldova și Ardeal. Să urmărim în scrisorile lui Mihai Viteazul, ce scrie el solului său la Viena: „... Măria Impăratului și sfatul Impăratului și cu cei 7 herțegi și cu ăilalți Domni creștinești și împreună cu țara Măriei Lui, bine să ia aminte și să grijească, Ardealul și Țara Românească în ce loc sunt; tot norocul creștinătății este aruncat peste aceste două țări, că, Dumnezeu să ferească, de-ar apuca Turcul aceste două țări, ar fi pieire la toată creștinătatea".

E aceeași idee a misiunei, care se leagă de nevoia de a uni pentru luptă țările locuite de români. De sigur, ar fi poate temerar să vorbim în zilele lui Mihai Viteazul de o conștiință națională, de unitate, a trecutului nostru.

Un istoric de mare competență și autoritate, un ardelean, a afirmat-o nu de mult: „La 1600, când cele trei țări românești au ajuns sub sceptrul politic al lui Mihai Viteazul, tocmai lipsa conștiinței naționale a fost un motiv de căpetenie a scurtimei acestei Domnii românești. Pentru ca unitatea națională să se poată înfăptui aevea după războaiele glorioase, atât de bogate în peripeții dramatice și după căderea tragică a lui Mihai Voevod, a trebuit să urmeze îndelungul război al preoților cărturari, al predicatorilor, care timp de 300 de ani au frământat necontenit sufletul neamului, l-au trezit, l-au lămurit prin scrisul lor, l-au înălțat și l-au întărit prin descoperirea amin-

www.dacoromanica.ro

tirilor unui trecut de glorie, accentuând cu neîntreruptă stăruință că Moldovenii și Muntenii și Ardelenii, fiind de aceeași origină, formează un singur neam".

De sigur, o conștiință deplină la 1600 era greu să existe în țările noastre atunci când în țările luminate ale Apusului abia începuse să mijească, dar totuși Mihai Viteazul a adus ceea ce toată truda de veacuri a cărturarilor și predicatorilor nu putea aduce, a adus fapta, a adus înfăptuirea acestei unități, care odată înscrisă în hotare și istorie are valoarea acelor împrejurări care, odată ce există, se pot oricând reface, atunci când soarta vitregă încetează și când dreptatea iese în sfârșit la lumină (aplauze prelungite).

Iar, dacă poate în acele vremuri îndepărtate nu putem constata o conștiință deplină, cum să tăgăduim instinctul, instinct care duce la această revendicare, pe care altfel nu am putea-o explica. „Alta, poftesc dela Impăratul și dela Țara Ungurească cum, ce hotar au făcut Părintele Măriei Lui, Maximilian Impăratul, cu al doilea Ianăș Craiul, între Ardeal și între Țara Ungurească, acel hotar să fie și acum; din care hotar din această vreme de răsmiriți a tras la Impărăția Lui: una, Oradea cu ținutul Bihorului și Hustul cu ținutul Maramureşului și ținutul Crasnei și ale Sonocului și ale Sărandului și Nagbaia cu Baia de Sus și toate ținuturile lor, carele au fost date de Maximilian Impărat sub Ardeal, cum au fost mai dintâiu".

www.dacoromanica.ro

N'a fost conştiinţă, dar este în orice caz instinctul care revendică Ardealul, nu numai la Sud şi Răsărit, dar şi la Vest şi la Nord (aplauze prelungite şi îndelung repetate) Ardealul cu toate porţile lui din munţii Bihorului până în munţii Maramureşului (aplauze).

De acum înainte, există precedentul faptului. In întărirea lui a venit şi conştiinţa graiului, acel minunat graiu românesc, pe care orice locuitor al acestor ţinuturi îl poate înţelege, dela revărsatul Nistrului la isvoarele Tisei, din şesul Dunării până la marginile Galiţiei, atunci când alte ţări, care şi-au realizat cu mult înaintea noastră unitatea lor, încă sunt stăpânite de atâtea diferenţe, de atâta greutate de înţelegere între locuitorii lor. Ştiţi prea bine cât de greu se înţelege un francez din Miază Zi cu unul din Picardia, nu mai vorbesc de dialectele atât de deosebite care îşi împart şi astăzi poporul german sau chiar acel italian.

La noi această unitate a graiului a pătruns ceva mai devreme în conştiinţa publică şi în acea a îndrumătotorilor noştri.

Dar poate spune autorul articolului, pe care vi-l citam la începutul conferinţei, învăţatul domn Szasz, poate să spună că Daco-Romania este o plăsmuire târzie a unor clerici crescuţi la şcoala Romei, poate să spună că acesta este doar un rezultat al unirii unei părţi a bisericii din Transilvania cu Roma, dar nu ne poate împiedeca să găsim în letopiseţele noastre

www.dacoromanica.ro

din veacul XVII-lea şi înainte de ele la toţi străinii care au venit în contact cu pământul românesc, această afirmaţie ce se impune oricui: că dela Râm ne tragem. (Aplauze prelungite).

Desigur însă, pentru a se ajunge la stadiul realizării politice care este stadiul unităţii naţionale, trebue în adevăr să fie împrejurări mai favorabile. Desigur nu se puteau afla de cât în acel secol care pe drept cuvânt, a fost denumit secolul naţionalităţilor şi în care alte neamuri mai mari, mai puternice, cu trecut mai răsunător decât al nostru au ajuns abea în acea vreme la unitatea lor. Veacul al XIX-lea, la începutul celei de a doua jumătate a sa, a văzut înfiripându-se trei unităţi naţionale, fiecare din ele însă, numai în parte: unitatea germană, unitatea italiană, unitatea românească. (Aplauze prelungite).

Să nu uităm acest fapt, care mi se pare a avea temeiuri foarte adânci şi mi se pare că stă chiar la temeiul istoriei noastre moderne; făuritorii întâiei noastre uniri au fost contimporanii lui Bismark, după cum au fost contimporanii lui Cavour. Acesta este desigur un lucru pe care îl ştie oricine, după cum toţi ştiu, dar nu-şi pot lămuri, că *întregirea acestor unităţi naţionale* a putut coincide cu fărămiţarea unităţii româneşti.

Ceea ce se ştie însă mai puţin şi ceea ce aşi voi să vă reamintesc este că din primul ceas al unirii ţărilor noastre s'a pus problema unităţii Românilor de pretutindeni. Problema nu s'a deschis cum s'ar putea crede, numai pentru Românii din Ţara Românească

www.dacoromanica.ro

şi Moldova. Au fost perspective, au fost posibilităţi pe care contimporanii le-au întrevăzut şi care duceau la revendicarea unei uniri mult mai mari căreia, numai decenii mai târziu, împrejurările i-au permis să se realizeze. Ar fi nevoie de alte documente, dar la această oră târzie ar cere prea mult timp să le înşir, sunt totuşi două pe care trebue să le amintesc pentru deplina înţelegere a acestei scurte expuneri.

Intâiul este o convorbire ce a avut loc în 1859 între un trimes al Guvernului ţărilor Moldo-valahe, de abea unite, care se numeşte Dimitrie Brătianu, — era un foarte convins mazzinian, în legătură cu toate cercurile revoluţionare ale Apusului, — convorbire pe care acest trimes a avut-o cu Contele Cavour la cartierul general al armatelor franco-piemonteze, care luptau împotriva Austriei. Aliaţii ne îndemnau atunci, de abea uniţi, ca să ridicăm armele în contra Austriei, contra cărea luptau şi ei şi să ajutăm pentru aceasta pe emigranţii unguri care voia să provoace în Ungaria o nouă răscoală ca la 1848. Era deci firesc să fim îndemnaţi la înţelegere cu reprezentanţii emigranţilor maghiari.

Iată, însă ce spune trimisul Guvernul Moldo-Valah: Nu cred în liberalismul şi în moderaţiunea Ungurilor. Este o mască pentru a înşela pe Impărat. Ştiu că sunt mai exclusivişti ca niciodată şi n'am încredere în Unguri. Dar chiar dacă ar fi altfel, nu ne-am putea niciodată înţelege cu Maghiarii în privinţa Transilvaniei pe care cu niciun preţ n'o putem ceda Ungariei.

www.dacoromanica.ro

Românii de dincolo de Carpaţi vor să se unească cu noi; noi le-am făgăduit să-i ajutăm. A-i ceda Ungariei ar însemna o trădare". (Aplauze prelungite).

Au trecut câţiva ani şi un trimes, de rândul acesta al emigraţilor unguri, Generalul Türr, aghiotantul noului Rege al Italiei, cerea audienţă în modestul palat din Bucureşti, de pe Podul Mogoşoaiei, care nu era încă Calea Victoriei — lui Vodă Cuza şi îi punea aceeaşi problemă a ajutorului eventual pe care revoluţionarii unguri ar putea să-l găsească în ţara noastră. Şi iată ce-i răspundea Domnitorul întâiei noastre uniri: „In ce priveşte ajutorul pe care aşi trebui să-l dau proiectului ce mi-l desvăluiţi, aceasta este o chestiune foarte gravă. Este neîndoelnic că Austria a văzut cu ochi răi stabilirea ordinei actuale a României şi este nu mai puţin sigur că nu ne doreşte mult bine. De altă parte nu vă ascund că Românii au prea puţine simpatii pentru Austria. Dar voiu consulta înainte de toate interesele ţării mele. Să dăm cărţile pe faţă, nu-i aşa? Am — nu pot să nu am — o deosebită simpatie pentru o chestiune de naţionalitate. Ei bine, vă declar totuşi că în eventualitatea pe care o prevedeţi n'aşi vrea să contribui la ridicarea Ungariei înainte de a şti cu deplină siguranţă că Maghiarii s'au înţeles, în sfârşit cu Românii de dincolo de Carpaţi".

Iată cum din primul ceas al existenţei noastre de naţiune unită se punea acea problemă pe care tot în acea vreme poetul Vasile Alecsandri, diplomat de

www.dacoromanica.ro

ocazie, o amintea Impăratului Napoleon al III-lea în audienţa pe care acesta i-o acordase: „Vedeţi Sire, spunea el, arătând harta şi plimbându-şi degetul peste Banat, Transilvania, Bucovina, Basarabia şi malul drept al Dunării, cât e de întinsă adevărata Românie şi ce regat important ar constitui cu ale sale 9 milioane de Români, dacă Providenţa ar realiza visul şi aspirările lor. Pus de o mână puternică în cumpăna politicei moderne, el ar hotărî pentru totdeauna soluţia atât de grea a chestiunei Orientului".

Din acel moment, şi în deceniile care urmează, cele două laturi ale problemei trecutului nostru ajung la deplină desvoltare. Problema misiunii europene a României, misiune încredinţată celor două slabe principate la gurile Dunării, de Congresul dela Paris din 1856, revendicată şi întărită cu mândria şi forţa armelor în războiul neatârnării din 1877-1878, problema acelei misiuni europene, este nedespărţită de aceea pe care îmi veţi îngădui s'o numesc a demnităţii româneşti, demnitate ce apare în mândrul răspuns pe care Carol I îl trimite atot puternicei Rusii, atunci când după un războiu în care trupele noastre luptaseră alături, Cancelarul Gorciacov vorbise de dezarmarea României: „O armată care a luptat la Plevna sub ochii Impăratului Alexandru al II-lea poate fi zdrobită, dar nu va putea fi niciodată dezarmată". (Aplauze prelungite).

Demnitatea în tradiţia noastră istorică ne aminteşte un cuvânt al unui vechiu Domnitor al Moldovei, Petru

www.dacoromanica.ro

Rareş, care atunci când îl ameninţa cu oaste puternicul crai al Poloniei, îi răspundea prin aceste câteva cuvinte: „Deci şi dacă Măria Ta eşti setos de sângele creştinilor, fă după voia Măriei Tale cea Crăiască. Şi noi suntem cu toate puterile noastre gata şi te vom aştepta pe Măria Ta. Dumnezeu ştie cui îi va ajuta norocul şi, dacă vom fi biruiţi de Măria Ta, vom fi biruiţi de un prea puternic Domn şi Craiu care cârmueşte multe ţări. Iar, dacă Milostivul Dumnezeu ni va fi nouă cu noroc, lucrul despre care nu avem nicio îndoială şi Măria Ta vei fi biruită, vei fi fost biruit de un biet Domn al Moldovei".

Sentiment de mândrie, de mândrie care nu este trufia altora, de mândrie pentru că se reazimă pe dovezile vitejiei şi pe realităţile naţiunei, nu pe legende şi doctrine închipuite, mândrie ce se regăseşte deplină în acel ceas în care se aşează definitiv în istoria Europei misiunea românească la hotarele ei şi care se înscrie în cuvintele prin care conducătorul politic de atunci anunţa la 4 August 1919 una din cele mai mari izbânzi ale trecutului românesc: intrarea armatelor noastre în Buda-Pesta. (Aplauze prelungite şi îndelung repetate).

Spunea atunci Ion I. C. Brătianu în sfatul dela Sibiu: „Modestia este bună, dar un popor trebue să aibă conştiinţa limpede despre aceea ce reprezintă pentru ca să aibă conştiinţa limpede despre ceea ce trebue să îndeplinească.

In trecut a fost România în lupte seculare nu nu-

www.dacoromanica.ro

mai pentru existenţa ei, dar şi pentru existenţa şi apărarea civilizaţiunei lumei. In luptele creştinităţii contra Turcilor, soldaţii lui Ştefan Vodă au luptat nu numai pentru apărarea Moldovei, dar şi pentru mântuirea creştinătăţii şi valurile barbariei, când de acea stâncă s'au frânt, s'a scăpat nu numai românimea dar și civilizațiunea europeană de puhoiul păgânilor.

Domnilor, istoria se repetă. Desigur schimbându-şi faţa cu caracterul neamurilor. In ziua de astăzi soldatul român pe Tisa și dincolo de Tisa n'a asigurat numai graniţele României, dar a sprijinit, ca în vremurile de demult, civilizaţiunea europeană, apărând-o de valurile distrugătoare care ameninţau centrul Europei.

Stânca de care s'au frânt au fost energia și bărbăţia poporului român. Iată de ce este de datoria oamenilor care pretind și au datoria a conduce destinele acestui popor, să înţeleagă de sus cu toată înălţimea vederilor, misiunea pe care o are acest popor, în locul unde Dumnezeu l-a pus și unde, din istoria trecutului și din faptele prezentului, se dovedește care este rostul său, misiunea sa în istoria civilizaţii". Cuvinte Domnilor, care rămân întipărite în amintirea noastră, pentru că ele definesc nu numai atunci, dar și pentru azi și pentru totdeauna, rostul neamului românesc, în trecut, prezent și viitor.

Dar trebue să vorbesc de trecut și mă opresc în pragul prezentului, Ţara noastră își îndeplinește și astăzi — cu ce jertfe, cu ce eforturi, o știm cu toți —

www.dacoromanica.ro

misiunea şi destinele sale, alături de acei a căror chemare este asemănătoare, şi o îndeplineşte fără niciun gând ascuns, pentrucă astăzi ca şi altă dată ea nu este straja năimită a nimănui, ci luptă ca şi strămoşii pentru existenţă, pentru neatârnare, pentru demnitatea acestui neam. Luptă; ca şi în vremurile îndepărtate ale trecutului, ostaşii ei sunt ostaşii creştinătăţii, ai civilizaţiei, ai Europei. Acei care le stau împotrivă sunt păgâni, duşmanii creştinătăţii şi Europei. Acei însă care îi pândesc dela spate pentru a încerca să le înfigă pumnalul, aceia sunt trădătorii Europei. (Aplauze prelungite şi îndelung repetate).

Vedeţi, deci cum, încheind această expunere, care deşi atât de restrânsă s'a prelungit peste prevederile mele, nu pot decât să constat încă odată că problema trecutului se leagă temeinic de aceea a prezentului şi a viitorului României.

Aceleaşi laturi le aflăm în viitor ca şi în trecut. Problema vremurilor noastre este şi rămâne problema unităţii, problema mândriei de voinţă şi de luptă a unui neam, care aşteaptă dela noi, dela Dv. s'o continuaţi şi s'o întăriţi (aplauze frenetice şi prelungite).

---

www.dacoromanica.ro

CONFERINȚELE
ATENEULUI ROMÂN – FILIALA TIMIȘOARA

ANUL I (1942 – 43)

A) LA TIMIȘOARA:

1. General GH. POTOPEANU:
   „Contribuția armatei române în actualul războiu"
   17 Ianuarie 1943.
2. ADRIAN BRUDARIU:
   „Probleme bănățene"
   14 Februarie 1943.
3. IOAN ȚENCHEA:
   „Conceptul autorității în doctrina fascistă"
   21 Martie 1943.
4. Dr. D. PAULIAN:
   „Asistența sanitară în campaniile lui Napoleon"
   28 Martie 1943.
5. Prof. ȘTEFAN C. IOAN:
   „Moldova în viața Neamului"
   4 Aprilie 1943.
6. P. PAPACOSTEA:
   „Ferdinand și Maria"
   6 Iunie 1943.
7. GH. I. BRĂTIANU:
   „Problema trecutului românesc"
   27 Iunie 1943.

B) ÎN ALTE ORAȘE:

1. General GH. POTOPEANU:
   „Contribuția armatei române în actualul războiu"
   Arad . . 7 Martie 1943.
   Buzău . . 4 Aprilie 1943.
   T.-Severin 10 Aprilie 1943.
2. EMIL POP:
   „Pădurile și destinul nostru național"
   Petroșani 20 Aprilie 1943.
3. VICTOR STANCIU:
   „Bogățiile miniere și destinul țării noastre"
   Brad . . 9 Mai 1943 (conferință ținută de două ori).

www.dacoromanica.ro

BIBLIOTECA
ATENEULUI ROMÂN - FILIALA TIMIŞOARA

Nr. 1. General GH. POTOPEANU:
„Contribuţia armatei române în actualul războiu".

Nr. 2. ADRIAN BRUDARIU:
„Probleme Bănăţene".

Nr. 3. Prof. ŞT. C. IOAN:
„Moldova în viaţa Neamului".

Nr. 4. P. PAPACOSTEA
„Ferdinand şi Maria".

Nr. 5. GH. I. BRĂTIANU:
„Problema trecutului românesc".

www.dacoromanica.ro

TIP. «LUPTA» N. STROILA

PREȚUL: LEI 80.-

www.dacoromanica.ro